

- **Základní pojmy a definice dílčích SPU, včetně jejich projevů**

DYSLEXIE

CO JE ČTENÍ?

- **Dovednost číst zahrnuje tyto činnosti:**
- Dítě vidí tvar, tj. písmeno, vidí ho přesně, nezaměňuje ho s jiným písmenem (→ *zraková diferenciacce*).
- Dítě umí spojit tvar písmene s odpovídajícím zvukem – hláskou. Tuto hlásku dovede rozeznat mezi jinými (→ *sluchová diferenciacce*).
- Dítě dobře koordinuje zrakové a sluchové vnímání (→ *intermodalita*).
- K dostatečně zvládnutému spojení je nutná → *automatizace*.
- Dítě umí spojit písmena i hlásky do slova (→ *zraková a sluchová syntéza*).
- Dítě přečte slovo a ví, co znamená (→ *slovní zásoba, porozumění řeči*).
- Dítě slovo správně vyslovuje (→ *správná artikulace*).

Pokud dítě nebude správně slovo vyslovovat, nebude slovo dobře psát.

DYSLEXIE

- **specifická porucha čtení**, projevující se:
- neschopností naučit se číst „běžnými výukovými metodami“.
- „Potíž se slovy“, porucha ve vyjadřování řeči psanou (v psaní) a ve zpracování psané řeči (ve čtení).
- Problém v rozpoznání a zapamatování jednotlivých písmen, zvláště s rozlišováním písmen tvarově podobných (b-d, s-z, t-j) nebo zvukově podobných (a-e-o, b-p).
- Obtíže se spojováním hlásek v slabiku a souvislé čtení slov, což souvisí s oslabením v oblasti spolupráce mozkových hemisfér a s očními pohyby. Porucha postihuje:
 - **1. rychlost**
 - **2. správnost čtení**
 - **3. porozumění textu.**

HYPERLEXIE (Matějček, Z. 1993, Zelinková, O. 2008)

- Pojem zavedl Z. Matějček na konci 70. let.
- Děti, které se naučily číst s porozuměním před 4. rokem života.
- Protiklad dyslexie.
- Úroveň čtení je vyšší, než odpovídá věku a rozumovým schopnostem.
- Může se objevit u dětí s MP, které čtou mnohem lépe, než bychom u nich vzhledem k vývoji jejich rozumových funkcí očekávali.
- Většinou jde o žáky mimořádně nadané.
- Dobře počítají.
- Jejich zájmy se pohybují na úrovni starších žáků.
- Jejich rodiče mají SŠ nebo VŠ vzdělání.
- V tělesném vývoji se neodlišují od běžné populace.
- Zrychlený vývoj řeči – první slova od 1. roku života, ale od 15 měsíců akcelerace vývoje řeči.
- Od 2 let se výrazně zajímají o písmena a slova – v domácnosti, ve hře, v pexesu, na domech, na obchodech, na ulici, na klávesnici počítače, v knížkách a rychle si je osvojují.
- Počáteční nadšení rodičů vystřídá zklamání – brzké osvojení písmen nemusí znamenat plynulé čtení.
- Rodiče uváděli, že jejich děti se učily číst za pomoci staršího sourozence, s malou pomocí rodičů nebo sami.
- Čtení na dobré úrovni od počátku 1. ročníku může znamenat zaostávání v jiné oblasti (GM, sebeobsluha) – disharmonický vývoj, jednostranné nadání.
- Některé děti přichází do 1. ročníku se znalostí více písmen, některé se znalostí slov, jiné umí číst nebo se rychle naučí číst.
- Mnohdy se pak stává, že tyto děti setrvávají dlouho na stejné úrovni čtení.
- Chybou je dovednost čtení přeceňovat. Dítě se musí rozvíjet rovnoměrně, čtení není jedinou dovedností → kreslení, počítání, komunikace apod.
- **Umět brzy a rychle číst není tedy automaticky projevem všeobecného nadání!**
- **NADPRŮMĚRNÍ ČTENÁŘI (VYSPĚLÍ ČTENÁŘI):** čtou s porozuměním před nástupem do povinné školní docházky, a to více než 50 slov za minutu.

PRŮMĚRNÍ ČTENÁŘI (Zelinková, O. 2008)

- V dětské populaci je nejvíce průměrných čtenářů.

- Naučí se číst s větší či menší pílí, více nebo méně rychle.

- Záleží na přístupu učitele a podpoře v rodině.

- **PODPRŮMĚRNÍ ČTENÁŘI**
(Zelinková, O. 2008)

- Mezi ně patří žáci, kteří mají velké potíže s osvojováním čtení.
- Určité příznaky jsou zřejmé již v předškolním věku.
- Mohou být označováni jako „žáci s obtížemi ve čtení“, „velmi slabí čtenáři“, „neúměrně pomalí čtenáři“.

- **Příčinou není dyslexie, ale může jít o:**

- nepodnětné rodinné prostředí,
- častá onemocnění,
- menší opoždění ve vývoji psychických funkcí a dovedností, které však není tak závažné, aby vedlo k poruše učení,
- nevhodná metoda vyučování čtení, nesprávná výuka,
- mentální postižení,

- nedostatečná školní zralost a školní připravenost.

- **DYSLEXIE – projevy ve čtení**

- Problémy s intonací a melodií věty.
- Nesprávné hospodaření s dechem.
- Opakování začátků slov.
- Neudržení pozornosti v jednom řádku.
- Přeskakování řádku a špatná orientace v textu.
- Nesprávné čtení a komolení slov.
- Při dobře zachované zrakové a sluchové percepci, žák částečně slovo opraví.
- Obtíže v reprodukci textu (pouze s návodnými otázkami, pouze začátek a konec textu, chaotická reprodukce textu).
- Dvojí čtení.
- Obtížné čtení dlouhých slov se slabikovými shluky.

DYSGRAFIE

Projevy dysgrafie

- Písmo i úprava jsou snižené kvality.

- Pomalejší pracovní tempo.
- Problémy přetrvávají i po uvolnění ruky.
- Děti uvádí, že „ruka si dělá co chce“.
- Dospělí uvádí potíže s prací na PC, s myší.
- Drobné svalstvo rukou je ochablé, nezpevnění, i když svalové napětí je vyšší (týká se celého těla).
- Neuvolněná je celá paže, předloktí, zápěstí, prsty.
- Pohyby jsou křečovité, nepřesné, rozsah pohybů malý.

Projevy dysgrafie

- Se stoupající zátěží, stoupá unavitelnost, kvalita pohybu se zhoršuje.
- Porucha motorických drah, vedoucích signál z receptoru do centra mozku a zpět k výkonnému orgánu.
- Problémy s osvojováním, zapamatování, vybavováním písmen, převod tiskacích písmen, zachování správných tvarů.
- Dodržování mezer mezi slovy.
- Problémy s hranicemi ve slovech (*Maminkašlana koupitja blíčka a jiné ovoce*).

- Nesprávné držení psacího náčiní bývá u žáků na 2. stupni již zafixované.
- Někdy přichází do 1. roč. žáci se špatně zafixovaných úchopem již z předškolního vzdělávání.
- Příliš kolmé držení psacího náčiní.
- Nesprávná poloha lokte.
- Nesprávné sezení – vychylování těla, zvedání ramene.
- Zřídka se objevuje zrychlené tempo psaní (ADHD).
- Při dlouhodobém vystavení tlaku na zvládnutí tempa psaní, začnou žáci „stíhat“, ale na úkor kvality. Preferujeme kvalitu nad kvantitou.
- Narušena rytmicita psaní.
- Horší čitelnost, chybovost, záměna tvarově podobných písmen (m-n, o-a, r-z, l-k-h, j-p, S-L-Z, 7-4, 3-8, 3-5, 6-9).
- Své chyby si uvědomují – časté škrkání, přepisování.
- Ve stresu se objevují chyby i v úkonech, které zvládají.
- Nesprávná gramatika, diakritika, komolení slov (při ústním projevu se nemusí projevit).
- Ovlivňuje i další formy grafického projevu (rýsování, časté gumování, narušena estetická úprava).

- Problémy s manipulací před tabulí.
- Problém se zápisem čísel v matematice, neschopnost po sobě zápis přečíst.
- Narušena schopnost vyjádřit se písemně (slohová cvičení, formulace myšlenek).
- Vliv také na oblast výtvarné výchovy (SŠ uměleckého nebo technického zaměření).
- Může se kombinovat s dyspinxií, dyspraxií (obtížné psaní na PC) – kompenzační pomůcka tak není účinná, spíše přináší více stresu.

DYSORTOGRAFIE

Specifické dysortografické chyby

- Vynechávky písmen, slabik, slov i vět.
- Přidávání písmen (zejména vkládání samohlásek do shluku souhlásek), slabik, slov.
- Nesprávné umístění diakritických znamének (nebo jejich přidávání či vynechání).
- Přesmykování slabik – kinetické inverze (kolo – loko).
- **Záměny zvukově podobných hlásek:**
- Znělých a neznělých (sníh/ch, dub/p, led/t).
- Sykavky, sykavkové asimilace (švestky – švešky)
- **Záměny zvukově podobných slabik:**
- Měkkčené slabiky (bě, pě, vě).
- Měkkké a tvrdé slabiky (di, ti, ni – dy, ty, ny).
- V důsledku toho je narušen pravopis podstatných a přídavných jmen podle vzorů, shoda podmětu s přísudkem.
- **Nedodržování hranic slov písmu (Jdemedoškoly, ručn-k, nadstolem, vokně, hrajemesi, veselímese).**
- **Komolení slov jako důsledek specifického logopedického nálezu a artikulační neobratnosti (časté u ADD, ADHD).**
- Gramatické chyby – v případě, že dítě gramatická pravidla ovládá, při ústním zdůvodnění je umí dobře aplikovat, přesto se dopouští chyb v písemném projevu.
- **Specifické dysortografické chyby můžeme pozorovat hlavně při diktátu, ale také při opisu a přepisu.**
- **Zhoršení projevů může způsobit nedostatečné zrakové vnímání.**
- **Projevy dysortografie komplikuje také pomalejší pracovní tempo a nedostatečně zautomatizované kognitivní funkce.**

- Příčinou může být i snížený jazykový cit.
- Pravidla pravopisu si žáci s dysortografií osvojí velmi dobře, nedokáží je aplikovat v praxi (typické pro konec 1. st. a 2. st. ZŠ).
- Ve vyšších ročnících je dysortografie komplikována sekundárními projevy.
- Potíže v zápisu z naukových předmětů, zejména na SŠ (diktafon, MP3).
- Obtížné rychlé zareagování na požadavek.
- Obtížné vybavování slovních spojení.

DYSKALKULIE

- specifická porucha matematických schopností. Týká se zvládnání základních početních výkonů.

Dyskalkulie - Dělení podle L. Košče (1978)

- **Praktognostická** = narušení matematické manipulace s předměty nebo nakreslenými symboly (přidávání, ubírání, rozklad, porovnávání). Nepochopení pojmu číslo, neschopnost seřadit předměty dle velikosti, diferencovat geometrické tvary. Selhávání při rozmístění figur v prostoru. Neschopnost ukazovat na

počítané předměty a správně je třídit.

Verbální = problémy při označování množství a počtu předmětů, operačních znaků, matematických úkonů. Neschopnost vyjmenovat řadu čísel (od nejmenšího k největšímu a naopak, sudá-lichá), potíže se slovním označením počtu předmětů (12 čte jako 21, nepochopení pojmu „o tři více, třikrát více“)

Grafická = neschopnost psát matematické znaky. Problémy při číselném diktátu, přepisu, při psaní vícemístných čísel, psaní v opačném pořadí, vynechání nuly. Problém s psaním řad čísel pod sebe, zápis je neúhledný. Obtíže při rýsování. Časté zrcadlové psaní číslic.

Operační = porucha schopnosti provádět matematické operace (sčítat, odčítat, násobit, dělit). Záměna desítek a jednotek při sčítání, záměny čitatele a jmenovatele. Nedostatečné osvojení násobilky (pomocí prstů, sčítáním). Potíže s písemnými algoritmy, počítáním s přechodem přes desítku.

Ideognostická = porucha v chápání matematických pojmů a vztahů mezi nimi ($4 = 3+1$, $4 = 2 \times 2$), obtíže s řešením slovních úloh (převedení zadání do systému matematického zápisu).

- **Narušení matematických schopností - Dělení podle J. Nováka (2004)**

- **Kalkulastenie** = mírné narušení matematických vědomostí a dovedností, způsobené například nedostatečnou stimulací ve škole nebo v rodině, přičemž rozumové i matematické schopnosti jsou v pásmu průměru. Podrobnější dělení:
 - ***Kalkulastenie emocionální***
 - ***Kalkulastenie sociální***
 - ***Kalkulastenie didaktogenní***

- **Hypokalkulie** = porucha základních početních dovedností, jejichž příčinou může být nerovnoměrná skladba matematických schopností, při celkové úrovni rozumových schopností v pásmu průměru i nadprůměru.
- **Oligokalkulie** = narušená struktura matematických schopností, s nízkou úrovní všeobecných rozumových schopností.
- **Vývojová dyskalkulie** = odpovídá klasifikaci dyskalkulie podle L. Košče.
- **Akalkulie** = porucha zvládnutí početních operací a

dovedností, která mohla vzniknout v důsledku traumatu, přičemž dříve byly dovednosti rozvinuty přiměřeně.

DYSPINXIE

- Nápadně nízká úroveň kreseb.
- Neobratnost v zacházení s tužkou, v kreslení, psaní.
- Křečovitě, tvrdé tahy s nejistotou.
- Dítě nedovede přenést trojrozměrnou představu na papír.
- Narušena prostorová orientace.
- V naprosté většině případů se kombinuje s jinými specifickými obtížemi.

DYSMÚZIE

- **Porucha při osvojování hudebních schopností (melodie, rytmus).**
- **Dosud jsou předmětem zkoumání pouze některé**

oblasti, které hudba zahrnuje.

- **Dva typy: expresivní, impresivní.**
- **Nejzávažnějším problémem je čtení z not – *notová dyslexie*:**
- Neschopnost nebo snížená schopnost číst noty a hrát podle nich.
- Notová dyslexie byla objevena u studentů konzervatoře.
- I mezi hudebníky jsou lidé s dyslexi

DYSPRAXIE - percepčně-motorická porucha, porucha pohybové koordinace:

- Poruchy HM, JM, pohybové koordinace, specifické poruchy řeči.
- Potíže v osvojování komplexních pohybových dovedností.
- Problémy v nápodobě viditelných pohybů.
- Problémy v koordinaci pohybů artikulačních orgánů.
- Problémy s porozuměním, vnímáním, koncentrací pozornosti.
- Deficity v prostorové orientaci a vnímání vlastního těla.
- Obtíže ve formulaci myšlenek, plánování akcí, organizaci, sekvenci a řešení problémů.

- Obtíže se sebeobsluhou, přijímáním potravy, spánkem, kreslením, hrou.
- **dy-dy syndrom** = vývojová dysgnózie a dyspraxie (Lesný, 1989).

▪